

Легітимність наукового результату психологічних досліджень у віртуальному освітньому просторі.

Шатирко Л.О.

Інститут психології імені Г.С.Костюка НАПН України

Опосередкований електронними носіями інформації освітній простір - найбільш продуктивний напрямок розвитку сучасної освіти. Відповідно, розширюється психологічне вивчення всіх аспектів роботи людини з комп'ютером та Інтернетом, зростає число психологічних досліджень в „кіберпросторі”. Поряд з тим, негативні наслідки експансії віртуальної реальності в повсякденне життя (інтернетзалежності, неконтрольоване суб'єктом занурення у віртуальну реальність, негативні пізнавальні та особистісні зміни тощо) зумовлюють необхідність не лише поглибленого психологічного вивчення специфіки передачі, розповсюдження та сприймання інформації через комп'ютерні мережі у віртуальному освітньому просторі, але й встановлення правових меж цього вивчення. Психологічне забезпечення діяльності людини у віртуальному освітньому просторі потребує етико-правового врегулювання за двома напрямками:

- а) стосовно регламентації практичного використання надбань психологічної науки (використання технологій, інструментарію, методичних засобів);
- б) стосовно проблеми легітимності отримання наукового результату в процесі психологічних досліджень у віртуальному освітньому просторі.

Питання регламентації практичного застосування зумовлені рядом причин: значним відставанням емпіричного та методичного арсеналу українських психологів; активною інтелектуальною експансією представників інших галузей знань в проблемне поле психологічної науки у кіберпросторі; розмиванням психологічного дискурсу. Окреме місце в цьому ряду належить спробам цілеспрямованого впливу на свідомість людини через Інтернет з використанням та імітуванням психологічних досліджень. Можливості впливати на психіку, маніпулювати психікою, створювати події, з метою формування конкретних емоційних станів або настроїв користувача – серйозний виклик суспільству. Розповсюдження таких явищ може нести велику небезпеку віртуальному освітньому простору, системі освіти, зрештою людству. Увага психологічної спільноти, розробка жорстких засобів етико-правового забезпечення діяльності в кіберпросторі здатні запобігти маніпуляціям свідомістю та підсвідомістю, принаймні це обмежити.

Друга складова психологічного забезпечення освітнього простору в системі Інтернет пов'язана з науковим вивченням психічних феноменів в мережі. Суттєві переваги здійснення психологічних досліджень онлайн, просування технологій кіберпростору створюють нові унікальні дослідницькі можливості, але й несуть в собі низку ускладнень, що виступають тематичним продовженням загальної проблеми етичних та правових аспектів легітимності наукового результату у сфері психології і подальшого впровадження цього результату в освітній процес. Від початку становлення емпіричної складової психологічної науки постало питання конфлікту

дослідницької мети та етичних засад дослідження. З гуманістичних позицій сьогодення психологічна спільнота інакше оцінює результати деяких класичних психологічних експериментів, розглядає їх як такі, що не відповідають сучасним етичним нормам та вимогам (Watson & Rayner, 1920; Milgram Stanley 1963; Sherif M. 1966, Diab L.N. 1970). Отже, попри позитивні зміни, правові норми легітимізації наукового результату в психологічній науці обмежені темами, що виникають в традиційній дисциплінарній матриці. Разом з тим, все активніше постає проблема правового забезпечення досліджень в кіберпросторі, можливості використання отриманих наукових результатів в освітньому процесі.

Слід зазначити, що сфера науки має особливий порядок легітимізації знання та його втілення у об'єкти інтелектуальної власності, який регулюється правом інтелектуальної власності та авторським правом. Грунтовним принципом права інтелектуальної власності є положення щодо патентоздатності наукових результатів, які об'єктивуються у відповідні об'єкти патентного права за умов *гуманності, моральності та відповідності інтересам суспільства*. Авторське право ставить етичні вимоги узгодження способів отримання наукового результату з відповідними професійними нормами. Принципи визначення взаємних обмежень між вченим і суспільством у сфері психологічних досліджень, визначаються у низці міжнародно-правових актів сфери біомедичних досліджень, з яких деякі належать до норм «гнучкого права», проте є визначальними для наукової спільноти. З поміж них: Конвенція про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини (Конвенція про біомедицину) та Гельсінська декларація Всесвітньої медичної асоціації «Етичні принципи медичних досліджень за участю людини у якості об'єкта дослідження», в межах яких нерегламентований вплив на свідомість та підсвідомість розглядається як „порушення антропологічної цілісності людини”[1]. Психологічна наука також упорядковує процес легітимізації наукового результату. Це, зокрема, Етичний Кодекс психолога, прийнятий на I Установчому з'їзді Товариства психологів України (Київ 1990) та “Положення про експериментальну діяльність (експеримент) у Національній академії педагогічних наук України (затверджено Постановою Президії НАПН України 20 грудня 2012 р., протокол № 1-7/14-404. Отже, маємо значну питому вагу документів “гнучкого права”. Але соціальний запит значно випереджує рівень наукового осмислення, тематичне коло правового забезпечення. У випадку віртуального освітнього простору, апеляція лише до етичних засад є недостатньою, сфера правового забезпечення здійснюваних в ньому психологічних досліджень ще потребує детальної розробки.

Література:

1. Шатирко Л., Кашинцева О. Легітимність наукового результату психологічних досліджень., *Fundamental and Applied Researches In Practice of Leading Scientific Schools*, 2016-1(13), <https://fdotadotr.files.wordpress.com/2016/09/4d188d0b0d182d0b8d180d0bad0be-33-44.pdf>